

WIRON TOMMI

KERTOMUS MERIKARVIALTA

KIRJOITTANUT

MATHILDA KALLIOLA

PORI 1907,

LOUNASOSUUSKUNNAN I. L. KIRJAPAINO

I.

Helteisen heinäkuun päivän jälkeen armon vuonna 1671, oli aurinko vetäytynyt lännen tupiin yö-majaansa, tiiviisti suljettujen akkunaverhojen taakse lepäämään muutamaksi tunniksi. Oli puoliyö. Lempä tuulenhenkäys, ikäänkuin syvä huokaus kävi läpi luonnon ja sai lahdelman sileän välkkyvän pinnan, jota hiljainen maininki mereltä tasaisesti tuuditteli, vähän väreilemään. Oli tyyntä ja rauhallista joka puolella, ei mikään soraääni kuulunut häiritsevästi värjyttävän Vironmaan suloista yölepoa. Levoton Suomenlahtikin etäällä lepäsi tyynenä kuin ei olisi milloinkaan pauhaten, laivoja särkien aaltojaan rantakareja vastaan ajellut.

Rannassa, joka oli pieni, syväläntä satama, makasi ankkuroituna iso jaala. Se oli klinkkariin lyöty, tervattu jykevä alus, oikea pikipöksy, muhkea, luja merivene, rakenteeltaan kuin valaanpyytäjä, kokka eli etukeula korkealla ja masto ylpeästi takakenossa. Tosin sillä ei ollut näpärätuuliin antautumista. Se oli kuin vanha, vikuri ruuna, lykkäsi takaperin, — noh, sitä ei ollut risteilijäksi aiottukaan, mutta myötäisellä se viilsi vettä, että vain kohisi kokassa.

Jaala oli Merikarvialaisen kalastajayhtiön omista-

ma, kotirannassa lyöty, vielä uusi alus ja oli nyt paluumatkalla Räävelistä, jossa kalastajat, talonisäntiä jokainen, olivat olleet keväisiä saaliitaan, lohia, siikojia, lahnoja ja sekakaloja sekä mätiä kaupitsemassa. Tuuli, joka kaupungista lähtiessä oli ollut houkuttelevan myötäinen, heitti pian lounaaseen ja luiskahti siitä luoteeseen, nosti sitte sieltä ankaran nujakan, joka ajoi heidät etsimään tämän, syrjäisen lahdelman pohjukassa piileyvän, lehtimetsällä seppelöidyn suojaisen sataman, parempaa tuulta siinä vartoakseen. Kalat eivät olleet vielä Räävelistä lähtiessä loppuun myydyt, kauppa kävi näet hitaasti, sillä oli ollut runsasta kalantuloa ja myyjiä sentähden paljo. Senvuoksi katsottiin parhaaksi jättää se markkinapaikka ja etsiä toinen. Tuulikin komensi lähtöön, vaikka se sitte heti petti. Mutta siitä ei kuitenkaan huolehdittu — kunhan se vaan oli vetotuuli — vaikka se toisaalle veikin kun ensiksi oli aijottu, sillä olipa juuri tällöisen retkeilemisen varalta jätettykin osa kaloista myymättä, ettei polkuhintaan laskettu, koska entisiltä matkoilta oli tiedossa, että vielä matkanvarrella usein hyvät kaupat saatiin toimeen.

II.

„Tuuli on heittänyt’ kakoon,“, sanoi nuori ruskeasilmäinen, punahko mies, joka istui puulleen laske-
tun kalakopan pohjalla aluksen kannella, ja söi illal-
lista isosta eväskontista, joka hänellä oli edessään.
Pettusekaleipä oli reijästä peukalolla, siitä söi hän
ympäri. Se kyllä meni alas voin, palvatun lihan ja hy-
vän kalan kanssa. Vähä väliä nosti hän tukevilla kä-
sillään ylös ison, raskaan leilin, joka seiso i kontin vie-
ressä, ja otti siitä pitkän kulauksen paksua, hyvää pii-
mää.

„On se nyt’ kääntynyt’ Jumalalta, mutta ulkona käy
meri vielä vahvasti luoteesta“, vastasi laivuri, joka is-
tui purjekasalla maston juurella. „Se tekee nyt piaan
ristimeren ulkona, eikä tämä hiljanen tuuli tätä lai-
vaa paljo siirtele sinne ei tänne. Parempi on, että odo-
tamme siks’ ko tulee vähä isompi tuulenpuuska, kait
se aamupuoleen friskaa, että vetää paremmin. Ei se
nyt ulkonakaan kuljeta eteenpäin, muuta ko „stamp-
paa“ niin että tulee kipeeks’ ihminen siälä, kun ei tuu-
le muuta ko meri käy. Varrotaan häntä nyt vähän ai-
kaa, tuuli kultaa. Nääks’ savu piippunysästäni tuskin
tiätää tuulesta tuan taivaallista“.

Hän puhalsi suustaan sauhupilven, omakasvatta-

mia „presuja“, joka hiljaa hajosi epämääräisesti tuulen suuntaa seuraten.

Istuen siinä, nojaten hartioitansa mastoon ja puhallellen sauhuja äkkiväärästään, oli hän aivan kuin osa aluksesta, sen henkinen elin eli sielu, joka ehdottomasti kuului siihen. Hänestä näki heti, että hän se oli laivuri, niinkään että hän oli juuri senlaisen aluksen laivuri kuin tämä hänen „Ullansa“ oli. Noin kuumdenkymmenen vuoden vanha, keskikokoinen, ruskettunut ja terveen näköinen oli hän, vielä tanakka ja reipas mies. Harmaat kiharat hiukset ja lyhyt parta muodostivat hopeaisen kehän rauhallisten kasvojen ympärille, joka antoi niille arvokkaan muodon. Sen näki heti miehen ystävällisiin vakaviin silmiin katsoessaan, että Markus Tuomonpoika oli kunnan ukko. Siniharmaa pellavaloiminen, villakuteinen mekko peitti leveät hartiat, sen päälle oli puettu villaset, punapohjaiset, kirjavaraitaiset liivit pystykaulusineen, joita yksi rivi isoja messinkinappeja kiinnitti. Harmaat, vähän karkeammat housut kuin mekko, kävivät pieksusaapasvarsiin säärissä. Näiden ympärille oli sidottu punakirjavat villanauhat, joista tupsut riippuivat säären ulkopuolella ja heilahtelivat käy-

dessä. Punertava „varraslakki“, sukan tavoin kudottu, peitti pään. Kun satoi tai tuuli, laskettiin nahkalakki päälle. Samanlainen puku oli toisillakin miehillä yllään.

Kolmas mies, joka makasi vatsallaan laivankannella vähän loitommalla toisten keskivälillä, kahden tyhjän kala-altaan välissä, nosti päätään kuunnellakseen toisten puolikovaa haastelua. Nousi siitä yläruumiillaan kyynärpänsä nojaan tukien päätään kämmenellään ja sanoi sitte, myöskin matalalla äänellä:

„On kyllä se totta, niinko sanotteki skippari (laivuri), että meri käy vastaan ulkona, ja tämä stampkaa ja pamppaa niinko perhanan stamppimyly, mutta ei siä’lä olla vielä ja voisimme me auringonnousuun olla ulkovesis’ jos tätä heikooki’ tuulta nauttisimme, aina se eteenpäin luistaa rätkäämälläki, ko ankkurin nostaa. Eikä suinkaan te vanha meripoika enään meritautia pelkää, kait mereen jo opittu on. Ja kyllä tästä pahanhengen kattilasta minä tykkään, jo miäli tekis’ edemmäks’, senjälkeen mitä tää’lä on kuultu ja nähty. Mutta maataan nyt sitte tässä jokunen hetki viä’lä, kai teillä on omat syynne siiheen, vaikk’ette tahdo laulaa uloos — — —. Kuka ihminen se oli joka kar’as vas-

taamme täältä rannasta, ko tulimme Martin kanss' äskön? Se peitti niin silmiäns' ja itki nuuskutti miäles-täni, mikä sen oli? Jos en tuntis teitä hurskaaks' reidu miäheks', ni jo minä jotaki ol'sin aatellu' — —“

„Mitä aatellu'?“ kysyi ukko vakavasti.

„Em minä tiädä. — Oletteko sitä ihmistä ennen nähny' matkoillanne täällä?“

— „En koskaan ennen ko nyt“.

„Mutta kuka se — — ?“

„Mi'sä te siä'lä kävitte, kyläss'?“ kysyi Markus ukko samalla.

„No mutta kyllä maar sen mahdatte muistaa viä'lä“, sanoi joukkoon Martti Olavinpoika vähän kummas-tuksissaan. „Eiko me siitä juur' äskön päässy' puhu-masta, kuinka ne tua'la kartanoss' sitä miästä tänä-pänä, etteko tiädä, on rääkänny'? Ja kuinka siä'lä oli paljo ihmisiä koolla ja itkettiin ja valittetiin ja sala-viten moitittiin baroonia, että kyllä hän sen onnetto-man antaa kiduttaa kualiaaks'. Tainnu'pa jo kualla-ki“.

Hän oli lopettanut ateriansa ja siirsi etäämmäksi — yhä puhellen — kontin ja leilin.

„Niin, Jumala sen suokoon ja tehkөөn autuaallisen

lopun hänen tuskillens’!“

Vanha mies huokasi syvään.

„Mitä sinä kysyit, Bentti, äskön?“ sanoi hän pienen vaitiolon jälkeen ja katsoi tarkasti häneen.

„No, eipä paljo mitään“, vastasi tämä vähän hämil-
lää, „sitä vaim’ihmistä vaan joka täältä singahti pois.
Se oli niinko peloisans’, kattahti sivuillens’ ja kar’as
mettään poluulta. — Em minä nähny sen astiasta tule-
van, mutta te seisoitte laidan viäres’ tuas’ ja kattelitte
sen perään ja py’hkäsitte silmiänne — minä näin sen
—. Taitaa olla vanha tuttu aattelin, ja aattelin vielä,
mitä mun siihen tulee? Ja ko käännysitte että huama-
sitte meidän tulomme, menitte te alaas kojuun“.

„Se oli sen piinatun miähen vaimo“. vastasi Mar-
kus Tuomonpoika värähtävällä kuiskauksella.

„Sen vaimo!“ huudahti Martti.

„Mutta mitä hän täälä — — kuinka hän tänne ker-
kes’ — — nyt?“ sanoi kummastelten Pentti Yrjänän-
poika. „Ompa se ihmeellinen juttu!“

„Niin, näätteko, ko minä eilen kävin ylhäällä ky-
läss’, oli hän nähny’ minun, ja sano’ silloin aatelleens’,
että, ’tua miäs on joku, hm, joku „laupias samarita-
nus“, vastasi ukko kauniisti hymyillen, vaikka vähän

kainosti, „ja nyt tuli hän minulta pyytämään todistusta sille ajatuksellens“.

„Mitä arvotuksia te nyt latelette Markus kirkkoväärdi ei teitä enää, ymmärrä, todistusta —? Kyllä maar me sen vaikka umpisilmin voimme todistaa, että te olette hyvä, hurskas miäs ja nautitte kaikilta luotamusta, mutta mitä hän sillä todistuksella? Mitä se häntä koskee taikka auttaa?“

„Hän pyysi minulta yhtä asiaa, joka on hänelle ja kukatiäs meilleki suuresta painosta. Ja ko minä sain, että em minä voi sitä luvata toisten kumppanein suhteen, pani hän polvillens’ eteeni ja nosti itkein ylöös molemmat kätens’ ja sano: Jumalan tähden, niin totta ko itte toivotte armoo ja laupeutta, luvakkaa itte suhteenne. Herra kyllä toverienneki miälen pehmittää’. Ni’ minä tein lupaukseni hänelle ja — Herran avulla, tahdon sen pitää“, lopetti hän juhlallisesti, vaikka matalalla äänellä puhuen — —. „Sitte menin alaas kojuun“, lisäsi hän, „ja puhuin Herralle“.

III.

Molemmat miehet kuuntelivat varsin tarkasti ja miettivän näköisinä ja vaikenivat hetken ikäänkuin enemmän selitystä odottaen.

„Mutta em minä suinkaan nyt tul’ asian päälle“, sanoi vihdoon Pentti. „Olenko mä niin paksupäinen vai mi’sä vika on? Mitä se vaimo sitte pyysi teitä lupamaan, jota ette meidän vuaksemme voinu’? Kalat on myyty — — rahojako? Mutta niillä on monta osamiestä, etteko tiädä?“

„Ei, ei. Ei rahoista puhettakaan ollu’. Se on talollinen, semmonen ko ne on tää’lä, herrain alustalainen. Em minä sentään usko, että ne leipää puuttuu. Leipää niillä on, rukistaki — ja ruaskaa“.

„Niin tosin, siä’lä puhuttiin kyläss’“, sanoi siihen Martti, „ne koitti sitä salata meille, vaikka en minä, joka olen vähemmän kulkenu’ ko te toiset, sitä paljoo ymmärtäny’, mutta Bentti ymmärsi hyvin“.

„Oojah, kyllä“, myötäsi tämä.

„Sanottiin, että se on joku isäntä, oikeen kelpo miäs, joka oli pitäny’ väkens’ pualta ja muidenki’, foudia vastaan. Oli estäny’ lapsmaisia ja vanhoja lyömästä, ja foudi oli tästä kannellu’ baroonille. Ja että herralla oli vanhaa vihaa hänen päällens’, sen isännän

meinaten, ko tämä on jo ennen hänelle ittelle sanonu', että hän vaatii ylöllistä ja että se on synti ja Jumala ranka'see siitä. Ja ko sitte baroonin uljas oris oli pijaan sen jälkeen kaatunu' — —“.

„Mutta kyllä se onki' vähä pimee paikka, pojaat“, katkaisi Pentti, „barooni oli aamulla karauttanu sillä uloos ja kuka luulette tulee häntä ensimmäiseks' vastaan? Juu, juur' sama miäs, ja vasemmalta pualelta tiän oli puikahtanu' uloos mettästä polkua myäden. Ja ko sitte barooni pual' päivän ajoiss' lennätti kotio, oli hevonen va'hdoss', puhalsi ja värisi, ja ko stallitrenki piti satulan seläästä riisuman, ni' oikasi hevonen siiheen konttins'. Ja barooni on sanonu' että kyllä hän ennenki' sillä on niin lujaa ajanu' — ja kyllä maar onki' — 'ei se siitä kuallu', sanoo, ja on sitte syyttäny' sitä miästä noitumisesta. — Onko siitä vähä ranga'stus?“

„Ja jos nyt sentään miäs onki' varsin syytöin, ettei olekkaan noitunu' vaikka hän vastaan tuli. Ei tainnu' sillä mitään meinata, että hän siltä pualelta meni, ko hän tuli siältä kotoons' päin, sanottiin. Ja ko nyt pakottaa tunnustamaan, niinko ne sanoo. — Enkä minä usko semmosia, jos menee kummalta pualelta hyväns',

se tekee mulle saman“.

„Mutta mitä se vaimo meistä tahtoi? Sitä minä — —“.

Pentti katsoi taaskin tarkastavasti ukkoon, joka nähtävästi venytti aikaa. Ja johtuma itse tulikin hänelle avuksi, sillä samassa Martti, joka juuri oli nousut ylös ja nyt hajasäärisenä seisoi katsellen vehreäin puiden välistä rusottavaa läntistä taivaanraunaa, huudahti, osoittaen kädellään metsään päin:

„Kattokaan tuanne Benti, mettänrantaan, ni’ saatte vastauksen. Kyllä minä jo yskän ymmärrän!“

Pentti Yrjönpoika Näsi, vaaleahko ahavoittunut, keski-ikäinen, ko’okas mies, nousi nopeasti ylös ja kääntyi osoitettua suuntaa kohti.

„Mutta äijä“, huudahti hän kiivaalla äänellä, vaikka puolikovaa nytkin puhuen, „mitä te nyt olette toimeen pannu?“

„Minäko?“

„Eiko meill’ ol’ jo ittestämme ja köyhistämme kyllä täysi?“

„Ss. Älä nyt kumminkaan melua nosta, päästään tiädämmä tästä vähemmälläki!“ sanoi laivuri varoitavasti.

„No em minä“, vastasi Pentti maltillisemmin. „Mutta kyllä se niin on, ettei meidän sovi ruveta tuata haaskaa vetelemään, viaraasta maasta omaan maa-haamme uusia vaivasia ittellemme kokoomaan, ei. Ja mitä sano's siitä seurakuntaki?“

„Olen kaikki nua' kysymykset jo tehny' ittelleni, mutta sitte on vielä yks', jonka myäski olen tehny', et-tä mitä sanoo siitä Jumala?“

„Mutta ei ny' Jumalakaan semmosta voi vaatia, et-tä me täältä astikka, toisesta maasta, viämme omass' maa'sans' vesiajoille joutuneen haaks'rikko'sen braa-kin fölisämme, ittellemme kirkonvaivaseks'. Häh?“

„Eikö hän ol' lähimmäisemme? Eikä sun tarvitte häntä hointaa, jos et tahdo. Mene ohitte sinä.“

„No en minä sen vuaks', kyllä minä sen voin ko toinenki'. Jos hän kerran otetaan, ni' vaivatki' tasan kannetaan, mutta — — ei ol' vielä sentään otettukaan. Minä uskon kyllä Jumalaan, em minäkään pakana ol' mutta kohtuus kaik'es', makkaraski', sano —“.

„Muista'k's kuka ne sanat sano': „Minä olin sairas ja fangina, ja ette minua oppineet?“ Em minä tahto's sitä duamioo vetää ylitteni, joka niitä sanoja seuraa“.

„Kyllä minä ne muistan ja monta muutaki', mut-

ta ei kukaan voi kaikkia täyttää. Tekee sen ko voi ja jättää lopun tekemä'tä, on seki' sananlasku“.

„Hm. Mutta tämän me kyllä voimme, ko tahdomme“.

„Vaikka minä olen nuorin joukoss', eikä mun tulis puhua paljo mitään, ni sanon minäki nyt sentään meiningini, että eikö meille voi tulla siitä vaikeita seurauksia, jos asia huamataan? Minä meinaan, että jos lähdemme, tiä'ttekö, tuota onnetointa braakia, niinko Bentti sanoo, kuljettamaan, jota ne tua'la nyt tänne kantaa, ni' eikö ne baroonin linnasta mahda lähtee meitä takaa ajamaan, kyllä kai niillä on nuuskijans' ulkona, ja kuinka silloin käy meidän? Otetaan maar vielä me fangiks' ja ryästetään koko aluksemme, kaapataan sano, ja kuka tiäs' vaikka annetaan meille kelpo selkisauna kaupanpää'liseks', kuka heidän lakins' tiätää? Ja kun emme sitä tarkoin tiädäkään, miäs on kyllä voinut ollaki' noita, kosk'ei ollu uponnukaa', vaikka tosin ne sano, toiset, että hän on hyvä uimari, mutta mikä ne kaikki jutut tiätää mitä ne on? Ja vaikka nua nyt tulee tualta mettän kautta, ni' on niitä silmiä mettälläki'. Ja palkasta ollaan valmiina kaikkiin, va'on ja varkain, niinko sitä sano-

taan“.

„Niin juur’, sinä puhut aina ymmärtäväisesti Martti“, sanoi siihen Pentti, ja kääntyen laivuriin lisäsi hän: „Oho Markus Thomassoni, joko teki’ tulette vanhaks’, minä huamaan? Eikä meidän sovi antaa teidän tässä yksin päätöstä tehdä, se on meidän kaikkein yhteinen asiamme ja me kahden sanomme vastaan“.

„Niin teemme“, todisti Martti Olavinpoika Österbyy, päättävällä äänellä. „Ei mennä sy’hymä’tä saunaan“.

„Emme nyt vängää siitä“, vastasi vanha Markus, „olkoon Jumalan asiana päättää kuinka teemme. Minä jätän sen Hänen haltuun’, Hän kyllä tekee oikeen. Em minä puhu sinne enkä tänne enään. Annetaan nyt kumminki’ ihmisten tulla rauha’s’ omaan rantaans, kaiketi he jättää siiheen ta’kkans’ ja tullaan ensiks’ alukseen kuulemaan. Puhumme vaan ystävällisesti, ei lasketa kivee kuarman päälle, ei olla koiria kotoons’, sano — Näätteko vaimo parka, joka kantaa edellä, horjahtelee oikeen. — Hän sano’ että poika-ki’ oli toimittanu’ häntä tulemaan tänne, ja luvannu’ kantaa isän pois, vaikka hän sitte itte siitä tapettai-siin. Se on sitte hän, tua nuari miäs, joka perästä kan-

taa paaria“.

IV.

Kantajat olivat jo ehtineet rantaan, ja laskivat taakkansa hiljaa alas maahan.

Vaimo istahti väsyneesti matalalle kivelle paarien ääreen ja kätki nyykien kasvonsa käsiinsä. Siinä istui hän kumarana ja värähdellen, häälytellen yläruumistaan, todellisen tuskan ja mittaamattoman murheen kuvana.

Nuori, noin kahdenkymmenen vuoden vanha, lujarakenteinen pitkä mies, seisoi pää kumarassa ja katseli alas paariin, joilla isä makasi. Hän pyyhkäsi otsaltaan valuvaa hikeä ja tippuvia kyyneliä silmistään valkiaan paidanhihaansa. Lakin oli hän ottanut päästään ja heittänyt maahan. Vaaleat, pitkät kutrit laskeutuivat aaltoilevina alas niskalle.

Kalastajat seisoivat kaikin kolmen jaalan laidan ääressä ja katselivat heitä osanottavasti ja vaiteliainna. Tuo sanatoin, syvä murhe teki syvän vaikutuksen heihin jokaiseen.

— — —

Suuri vaaleanharmaa aavemainen yöperho lehahti vaimoa kohti, istuakseen hänen kukkaompeleiselle päällyinälleen ja hivelsi siivellään häntä otsaan. Hän hätkähti vähän, muisti ajan lyhyiden ja tärkeiden

den, huokasi syvään ja nousi ylös. Hän lähti hoiperrellen edellä astumaan lautaporrasta myöten jaalaan.

Nuori mies pyyhkäsi vielä kerran kasvojaan, otti ylös lakkinsa, laski sen päähän ja seurasi äitiään.

He tervehtivät tuskin kuuluvasti hyvän illan ja merimiehet vastasivat samoin. Kaikkien kasvoilla kuvastui tyynen kesäyön puolihämärässä hetken vakava ilme.

Vaimo, laihankaaleva kookas keski-ikäinen nainen, kääntyi laivuriin ja puhui tuskasta ahdistetulla äänellä:

„Olette kaikesti puhunut tovereillenne asiamme, mitä he sanovat siihen?“

„Olen kyllä minä puhunu’, ja siinä he nyt on molemmat — — he saa nyt itte vastata mitä he päättää. Minun vastaukseni te jo olette saanu’, että mitä minua koskee, en minä kiällä apuani“.

Vaimo kääntyi nyt toisiin, jotka seisoivat rinnan, kohdistuen heihin molempiin vuorotellen sanansa ja syvästi surullisen katseensa.

„Oi, Jesuksen kalliin nimen tähden“, änkytti hän, „jossa nimessä minä huudan tätä apua Herralta, että Hän teidän kauttanne auttaisi minua, älkää kieltäkö

minulta rukoustani! — He tappavat hänen — —. En suinkaan minä ikipäiväiseksi surukseni — — ooi, en rohkene ajatella sitä nyt — — en toki minä miestäni, jonka kanssa kolmatta vuosikymmentä olen rakkaudessa ja sovinnossa yhdessä elänyt, pyytäisi itsettäni erottamaan, jonka ainoastaan kuolema pitäs' tekemän, mutta kun minä en voi sitä kestää, että hän kiduttamalla tapetaan. Minä menetän järkeni — — sydämeni pakahtuu — — Oi, auttakaa minua saamaan hän täältä pois turvaan, että hän sais edes rauhassa kuolla, ei hänessä enää paljo henkeä olekaan jäl'illä, hän on vallan tiedotoinna“.

„Mutta mitä varten häntä sitte tuattekaan“, sanoi Pentti, „ko hän, niinko sanotte, kumminki pijaan kuulee? Ei suinkaan häntä kahteen kertaan voida tappaa. Eikä tiädämmä ne kualemaisillans' olevaa enään rää'kää?“

„Eivätkö?! Voi hyvä mies, ette te tiedä, ette te tiedä! Jos hän tuosta vähäkin virkistyy, että tulee tunnoilensa ja puheeseen, niin heti ruvetaan pakottamaan tunnustukseen, ja kuinka hän voi tunnustaa, kun on syytön. Syytön hän on, minun kelpo mieheni, sen Jumala kyllä tietää. Ei hän, hurskas mies — aina luke-

nut ja veisannut — olis' hennonut sammakkoakaan tuhota, tiedän minä sen. Eikä hän osaakaan, ei osaa! Ja sen uskovat naapuritkin, ettei hän osaa. Ei ole mokenniin opetellut. . . En minä olis' saanut häntä kotiin kartanosta, mutta kun meni tiedottomaksi, niin pelkäsivät kuolevan ennen kun tunnustaisi. Ja minä lasikin polvilleni ja rukoilin, että sain hänen tuoda kotiin yöksi, että virkoisi, sanoin. Ja kun sitä rohkenivat toisetkin anoa, niin parooni myönsi sen. 'Ei hän nyt karkuun voi juosta kumminkaan', sanoi, 'mutta tunnustaman hänen pitää huomenna'“

„Mutta kuinka teidän sitte käy“, kysyi Martti osantavasti, „ko he näkee, että miähenne onki' pois kotoo? Kuinka siitä selkeette?“

„Kotona kaksi nuorempaa poikaa parhaillaan nau-laavat kokoon arkkua ja tytöt molemmat — meillä on viisi lasta — — auttavat heitä, kantavat maata ja täyt-tävät sen sillä. Naulataan sitte arkku lujasti kiinni ja aamulla varhain kannetaan yhteiseen hautaan, joka hautausmaan sivulla on pohjan puolella, iso kuoppa semmosia varten, ja aina peitetään sitä myöten. — Ilmoitamme sitte naapureille, että on kuollut, niin nä-kevät kun viemme. — — Eivät ne sitä kukaan arvaa,

ajattelevat vain, että ei suinkaan siinä mitään näyttämistä ollu’, ja kun on kansi naulattu ja kiinnikin. Jos tulevatkin katsomaan, mutta tuskinpa tulevatkaan!“

„Mutta jos barooni epäilis’ ja antais’ ottaa ylöös?“

„Ei se siitä niin paljoa välitä, se kuolee kun kuolee. Ja rupeisi maar siitä melua nostamaan — kun kuoli tunnustamatta, ettei tullut syylliseksi, jos ei syyttömäksikään — kiittää kun ei kukaan perään kysy, vaan asiakin kuolee samalla. — — Mutta jos niinkin sattuisi, että siitä tutkimus tulis’, niin tulkoon, minä sanon suoraan paroonille kuinka olen tehnyt, että en antanut tappa. Ja niin tuomari kun hän itse onkin ja iso herra, sanon hänen vääräksi tuomariksi. . . Tappa koon minun sitte siitä!“

„Päättäkään nyt mitä tehdään“, sanoi laivuri, „tuntuu jo tuulen karua käyvän, ja jos autetaan ni’ tehdään se pijaan, ei tässä nyt saada vitkastella eikä kauvan siäkailla, että päästään matkaan ennen auringon ja ihmisten nousua!“

„Taita’s’ kualla jo välillä, jos otetta’ski’ föliin!“ sanoi Pentti Yrjönpoika miettivästi.

„Oi jos Jumala tekis’ki’ lopun hänen kärsimisillensä“, vastasi vaimo. „Pankaa sitte vain ruumis mereen,

kyllä Herra hänen sieltä herättää viimeisenä päivänä!“ lisäsi hän nyhkyttäen.

„Em minä tahtois tyly olla“, jatkoi Pentti, „mutta ei semmosia rasituksia sopis’ ottaa juur’ vallan suata päällens’. Ja kuka sen tiätää kuinka käy, taidetaan vielä ruveta meitä takaa-ajamaan!“

„Kuka sitä nyt yöllä arvaa ja kenen mieleen se tulee, että häntä pois kuljetetaan?“ kysyi vaimo. „Kaikki nyt nukkuvat“.

Kun miehet vielä epäröivät ja estellen vetivät syitä esiin, laskeutui hän polvilleen ja kyynelten runsaasti virratessa rukoili palavasti Jumalaa auttamaan ja taituttamaan miesten sydämet. — Sitte puhui hän taaskin heille.

„Älkää kieltäkö meiltä apuanne, hyvät kristiveljet! Minä tiedän, että panette itsenne alttiiksi, olette juuri kun henkenne kaupalla tässä itsekin, mutta auttakaa toki, niin Jumalakin auttaa teitä hädässänne ja antaa teille siitä runsaan siunauksensa“!

„Mutta emme me taida semmosta sairasta hoin- taakaan“, sanoi taaskin Pentti, „on kuuma aika ja miäs särkyneillä jäsenillä ja rikki ruaskittuna, lämmin siihen menee, tulee ruusu koko miäheen, emme

taida sitä hointaa“.

„Minä olen sitä tässä ittekseni funteerannu“, sanoi taas Markus ukko, „että olis’ paras ko pääsemme omaan rantaan, että menemme kohta pappilaan ja puhumme kirk’herralle koko asian. Minä kyllä otan sen toimekseni. Pyydän häntä tulemaan rantaan outoo sairasta kattomaan. . . Kyllä hän sitte jonku’ neuvon tiätää. . . Se on siunattu miäs, meidän nuari kirk’herramme“.

„On kyllä se“, myötäsi Pentti, „hyvä pappi saatiin ensi kirk’herraks’. Mutta — —“.

„Oi rakkaat ystävät“, sanoi taaskin vaimo, „en minä osaa enää rukoillakaan, mutta myöntykää toki kurjan pyyntöön! En minä nouse tästä ylös ennen kun saan teidän lupauksenne! Ette julkene minua heittää ulos, ei Herrakaan heitä syntistä ulos!“

Hän kohotti heitä kohden kätensä sekä tuskallisesti puristi sormiaan, kyöneleisen katseensa kohottaen taivaaseen.

„Noh Jumalan nimessä sitte“, sanoi vihdoin Pentti värähtävällä äänellä. „Otammeko?“

Tämä kysymys oli tarkoitettu Martille.

„Otamme kyllä!“ vastasi tämä hiljaa, ääni kähähti

liikutuksesta.

„Kaikella ilman muatoo tuleeki’ herroja vetää nokasta ko vaan saumat sanoo“, sanoi Penti Yrjönpoika, juuri kuin puolustaakseen tätä mielenmuutostaan.

Vaimo etsi nyyhkien heidän käsiään painaakseen huulensa niille. Sitä eivät miehet kuitenkaan sallineet.

„Nous’ nyt vaan ylöös!“ laivuri sanoi, „ja toimitetaan hän nyt pijaan astiaan ja sitte vilkkaasti ylöös ankkuri!“

Eukko nousi nopeasti ja kiiruhti maalle astuakseen, mutta Markus Tuomonpoika laski kätensä hänen käsivarrelleen sanoen:

„Jää tänne sinä“, miähet voi paremmin ja he tekee sen pikemminki’, nyt on kiirus jo, ko on niin kauvan jaanattu. — Minä teen tilaa tänne sill’aikaa. — — Istu nyt vähä levähtämään, kyllä maar olet väsyny’ki“.

Hän osoitti kädellään purjekasaa maston juurella. Mutta eukko sanoi haluavansa nähdä kuinka ne häntä tuovat ja asettui aluksen laidan ääreen seisomaan.

Hänen poikansa joka koko nyt kerrotun kanssapuheen aikana, oli surullisena seisonut tukien kättään aluksen laitaan ja vartonut mikä asialle tulisi

päätökseksi, kiiruhti ensimmäisenä maalle. Häntä seurasi Pentti ja Martti.

„Minä siirrän sill’aikaa nämä tyhjä kalatiinut toiselle laidalle pois tiältä ja teen tuahoon tilan“, puheli laivuri ukko siirrellessään tyhjiä kannellisia kala-altaita, „tuohon mahtuu ny’ paaret hyvin, saa siirtää astiat sitte lähemmäks’ päihin ja sivuille, senjälkeen ko parhaiten passaa ja tilaantuu. Tuo yhden jätän sentään tälle puolelle tuonne nenään päin, että saa sen tälle sivulle. Tarvitte laskea paaret vilimiten yli kannen, että saa yhden tiinun pään puoleen toiselle kyljelle ja taas jalkopään puolelle toisen toiselle, ni jää vielä hyvin tilaa sivuille aluksen hointoon. Ja sopii levittää vanhan purjeen sitte ylitte, etteko tiädä, ettei päivä räkitä eikä yökastet taikka sadet, jos sata’an rupeis, häntä kiusaa. Vedetään piukkaan kiinni tiinun korviin skuuteilla, ni’ siitä tulee oikeen hyvä hytti. Ja ko toiset astiat on korkeita ja toiset matalia, ni siitä tulee ittestäns’ kattoon paraiks’ juur’ nojausta että on veden pudotus ettei vuada sisälle. Eikä taida Jumalalta sadetta tullakaan“.

V.

Jo makasivat paaret, kaksi pienoilla yhdistettyä ja sapilaille köytettyä lautaa jaalan kannella, ja niillä kamalasti runneltu ja ruhjottu mies verissään.

Miehet nostivat varovasti vaippaa ja vanhaa raitia, jolla hänet oli peitetty, ja ravistivat hiljaa päätään.

„Eikö hän ollenkaan ol’ ollu’ tiädosans’?“ kysyi Markku Tuomonpoika hiljaa vaimolta.

„Oli“, vastasi tämä kuiskien. „Kun minä palasin täältä kotio äskön, valitti hän niin saineen kipeästi, että minä luulin jo kuoleman kouristavan sydäntä. Ja kun otin hänen kätensä, pusersi hän kättäni, mutta ei puhunut mitään, ei suinkaan voinukkaan. — Emme siirtäneet häntä pois paarilta, joilla toimme hänet sieltä. Ajattelimme, että kun saisi kohta edemmäksi. Eikä häntä hennonut koskeakaan, vaikka tainnuksissakin oli. Jumala itse tietää tuleeko eläjää enää, kyllä se on terve ja luja mies ollu’, että voisi kestää paljokin, mutta rajansa on kaikella, kestämiselläkin. — Niin, piti sanomani, että kun oli tiedollansa äskön pusersi kättäni, niin avasi silmänsä ja katsoi minuun niin syvään että oikeen sydämeeni asti ja aivan kun olisi sanonu’: „nä’etkös kuinka minua on syyttömästi raadeltu?“ että minun silmistäni tulvasivat kyyneleet hä-

nen ylitsensä, enkä voinut saada sanaa suustani. Niin kurkkuani kouristi. Hän värähti niin, ja minä näin, että häneen sattui kipeästä — — — ja sitte meni hän taaskin tainnuksiin, niin juuri kun olisi nukkunut. — Ja me lähdimme kantamaan — pois — syntymäkodista, mieron tielle“. Hän huokasi taas syvään. „Tytötkin olivat puoliväliin matkaa kantamassa, en olisi yksin voinutkaan koko matkaa“.

„Vaimo parka“, sanoi huo’aten vanhus.

Eukko pyyhkäsi kädellään kyyneliään ja lisäsi vielä:

„Tytörievut itkivät ja kantoivat. — Laskekaa alas! minä sanoin. Lähetin sitte heidät pois. Kyllä he halusivat tulla rantaan saakka isää saattamaan, mutta se arkun toimi kun oli. Pojat olivat nuorempia — poika rukat — ja se pelko kun on, ettei ehditä aikanansa — jättivät vain hyvästi ja menivät, hiljaa niiskuttaen — orpo raukat. Ja parempi oli, ettei tullutkaan, kyllä ehditään kotona vielä itkeä“.

Martti meni ankkuria nostamaan, Pentti selvitte- li purjeita ja Markus laivuri käveli perää kohti ollakseen valmiina kääntämään.

Vaimo polvistui vielä viime kerran nyyhkyttäen

miehensä viereen, luki siunauksen hänen ylitsensä, suuteli hiljaa hänen kasvojaan ja käsiään sekä nousi sitte ylös. — Nyt oli viimeinen hyvästijättö sanottu, sitte tässä maailmassa katkaistu — — — Sitte meni hän miesten luokse, puristi heidän käsiään, mutta ei voinut mitään sanoa; hänellä ei ollut enää sanoja, oli ainoastaan kyyneliä.

Poika polvistui myöskin isän ääreen ja kosketti huulillaan hänen otsaansa ja käsiänsä. Kiiruhti sitte miesten käsiä hänkin puristamaan, ja kyyneleet hänelläkin olivat tunteiden tulkkina, sanat pysähtyivät nyhkytyksinä kurkkuun.

Kalastaja-isäntienkin silmät olivat kosteat; ei kukaan hävennyt kyyneliään. Ja olipa tämä heillekin vakava hetki.

Poika kiiruhti edellä maalle ja äiti seurasi jäl'issä. Hän oli nyt — luultavasti ainiaaksi erotettu miehensä.

Miehet vetivät portaat jaalaan. Kala-altaat saivat määrättyt paikkansa. Purjeet vedettiin ylös ja päätettiin irralle, alus rupesi hiljaa liikkuen siirtymään pois päin rannasta ja samalla kääntymään. Sitte purjeet asetettiin tuulen mukaan ja kiinnitettiin nuorilla

naapuihin aluksen laidassa. Tuuli oli jo myöskin virkistynyt, ja kuljetti nopeasti jaalaa ulos merelle.

Eukko istui samalla matalalla kivellä, jolla hän oli istunut miehensä vieressä; pää käsiin nojattuna, kyynärpäät polviin tuettuna hytkytti hän itkusta. Väliin nosti hän päätään ja katseli kuinka eteni alus, joka vei mukanaan hänen onnettoman miehensä ja samalla viimeisen tiedon hänestä. Mutta oli siinä surussa kumminkin lohdutuksen pisara, joka korvasi karpauksen kyyneleet, se nimittäin, että mies nyt oli vapaa, saisi rauhassa vetää viime henkäyksensä.

Poika seiso i kumaroissaan äidin vieressä ja pyyhkieli silmiään tämän liinasenkulmaan. Sitte laski hän kätensä äidin olalle, sanoi kai jotakin äiti raukalle, otti hänen kätensä ja nosti hänet seisomaan. He lähtivät rannasta, katsoivat vielä kerran taaksensa, mutta pian metsä kätki heidät ystäviltään.

„Niin, heillä on nyt se valetroomis maahaan toimitettavana“, sanoi Markus Tuomonpoika itsekseen, seuraten heitä silmillään. „Jumala suokoon heidän hankkeens’ onnistuvan!“ lisäsi hän vielä hurskaasti huoaten.

VI.

Hän jäi elämään, tuo kidutettu noitavainon uhri.

On kerrottu, että kirkkoherra Birgeri Nätzla oli antanut kantaa tämän melkeen kuoliaaksi räkätyyn muukalaisen jaalasta kun se saapui Merikarvian rantaan, pappilaan ja viikkokausia hänen vieressään valvoen itse hoitanut ja vaalinut häntä. Ja kyläläiset myöskin antoivat apua minkä voivat; se pidettiin yhteisenä asiana. Jäsenet ja raajat sidottiin miten parhaiten osattiin ja kukista sekä muista kasveista keitettiin voiteita, joilla vammoja paranneltiin.

Birgeri Nätzla, joka vielä oli nuori ja naimaton mies, oli hoikka ja henkevän näköinen. Hänet tiesivät kaikki hurskaaksi papiksi, eikä kukaan ihmetellyt että hän otti tuon „ryövärien käsissä“ olleen hoitaaksensa, sillä se oli hänelle kaikkein mielestä luontaista.

Surullisesti hymyillen lempeä hoitaja kuunteli, kuinka potilas kivun kirvellessä kuumehoureissaan puhui paroonille rukoillen säälimistä, ettei enää antaisi joka yö lyödä niinkuin tähän asti, ja vakuuttaen syyttömyyttään sanoi tahtovansa ennen kuolla kuin tunnustaa sitä mitä ei ollut tehnyt.

Kirkkoherra, vaikka hän aikansa yleisen katsantotavan mukaan uskoikin noituuden ei ainoastaan to-

delliseksi pahojen henkivoimien toiminnaksi, vaan vieläpä aivan vaaralliseksikin ilmiöksi, jota sekä kirkon että valtion oli velvollisuus kaikin voimin taistella vastaan, oli kuitenkin varmasti vakuutettu tämän hänen hoitonsa alle joutuneen miehen syyttömydestä. Sen olivat hänen pitkäaikaiset houreensa ilmi tuoneet.

„Birgeri kirk’herra“ on vanhojen seurakuntalaisten todistuksen mukaan ollut pitäjämme (Merikarvian) ensimmäinen kirkkoherra. Ja hän kirjoitti nimensä „Bergerus Olaj Nätzla, (Birg. Olavinpoika N.). Oli jo ennen häntäkin ollut seurakunnassa pappi, mutta se oli ainoastaan vähäaikainen kappalainen nimeltä: Olai Marttiini ja on muistettu tämä kappalainen „Martti papin“ nimellä.

Tämän potilaan nimi, jonka hän itse tajuntaan tultuaan sanoi papille, oli Heikki Samuelinpoika. Mutta mistä Viron pitäjästä hän oli kotoisin, sitä ei enää tiedetä. Kalastajat — talolliset, jotka hänet olivat Virosta tuoneet, nimittivät hänet „Tommiksi“, sillä se voisi pelkäsivät he, tuottaa heille ikävyyksiä, jos hänen oikea nimensä tulisi tunnetuksi; ja luultavasti ovatkin he vieneet tiedon siitä mistä he hänen sieltä

toivat, muassaan hautaan. Nimi kumminkin on säilynyt jälkimaailmalle suullisen kertomuksen kautta, jonka tämän kirjoittajakin on lapsuudessaan kuullut kirkkoherre Bergelin'in leskeltä (t. 1853). B. Nätzlan jälkeisen kirkkoherran, tuom. Kellander'in leski, joka kauvan eli Österbyyssä, oli antanut tarkan kertomuksen tuom. Kriander'in, Bergelin'in edeltäjän, rouvalle, jolta taaskin rouva B. kuuli koko tämän surullisen elämäntarinan, minkä vanhat pitäjäläisetkin todistivat todeksi.

Eräs muistiinpano, jonka khra Nätzlä on kirkonrahojen tiliin *) tehnyt, todistaa myöskin tavallaan tämän nimen oikeaksi. Se kuuluu suomennettuna näin: „Henrik Samuelinpojalle, tuolle kidutetulle miehelle 6 äyriä“. Tuo pieni apu 6 äyriä, annettiin ehkäpä johonkuhun erityiseen tarpeeseen hänelle. Omituiselta se muuten vähän kuuluu, sillä on ollut tunnettu asia, että häneltä ei puuttunut mitään, sillä koko pitäjä piti hänestä hellää huolta; ja koska hän edelleen asui pappilassa, tuotiin sinne hänen varak-

---

*) „Kalastajain kirkko“ oli „suuri uhrikirkko“ jolle tehtiin lupauksia ja sai se siten varoja jakaakseen köyhille. Kirj. muist.

seen paljo ruokavaroja eli „eväitä“ ja „muruja“, että ei kirkkoherran yksin tarvinnut hänen toimeentulostaan huolta pitää. Onkin sentähden jo vanhemmalla ajalla otaksuttu, että tuo 6 äyriä on ainoastaan siinä tarkoituksessa annettu, että on voitu merkitä hänen nimensä ja kohtalonsa (Hindric Samuelsson then marterade mannen) kirjaan, että nimi siten tulisi säilytetyksi, koska hän, ilman todistuksia ollen ei voinut täällä olla muuten kirjoihin merkittävä.

Myöhemmin on pitäjässä ollut toinenkin „Viron Tommi“, jonka vielä jokuset vanhat henkilöt hyvänsävyisenä vähäisenä kaljupäisenä ukkona muistavat. Tämä oli näette v. 1808 sodan aikana, oman puheensa mukaan, seurannut sotaväkeä kuormastoajurin renkinä ja karannut isännältään, syystä että tämä oli häntä ylettömästi kurittanut. Tämä „Viron Tommi“ ei kuitenkaan ollut Virosta kotoisin, vaan Inkerinmaalta, eikä hänenkään nimensä ollut Tommi, vaan Iivana eli Juha. Hän oli myöskin pappilassa, palveli rovasti Ingeliuksella kauvan renkinä, mutta tietysti eri uskuntoon kuuluvana ei hänkään ole kirkonkirjaan täällä merkitty. Ja kun hänkin oli semmoinen isänmaansa orpolapsi kuin edeltäjänsäkin, niin asian

peittämiseksi, ettei hänen syntymäseutunsa — hän nim. oli maaorja — tullut julki, nimitti pappilan herasväki hänetkin „Viron Tommiksi“, jonka nimisenä hän kuoli kirkonkylässä.

Tämän olen kertonut selitykseksi siihen, kun jokin vanhus vielä sanoo nähneensä ja muistavansa „Viron Tommin“. Täten on tässäkin syntynyt tarulle toisintonsa. Mutta palatkaamme takaisin kertomuksemme ajalle.

Tältä ajalta kerrotaan, että Birgeri kirkkoherra kulki ympäri laajaa, harvaan asuttua pitäjää, eri kylissä, pitämässä rukoushetkiä eli raamatunselityksiä, ja että „Viron Tommi“ oli hänellä seurassaan. Niinikään kerrotaan että Lauttijärven Urbaanus oli ensimmäinen, jonka talossa siellä raamatun selitystä pidettiin. Silloin oli jo talvi. Urbaanus tuli kaksilla ajokaluilla pappia ja Viron Tommia noutamaan. Tommin kantoivat nuoret miehet sisään reestä ja asetettiin hän pöydänpäähän istumaan.

Tommi puhui näissä tilaisuuksissa kirkkoherran kehoituksesta raamatusta, joka viimeainitulla aina oli myötä. Pappi toisti Tommin puheen kuulijoille, jotka eivät hyvin käsittäneet hänen murtavaa suomean-

sa. Mutta sydämestä lähtevät sanat, jonka todisti äänen sointu, ja nöyrä, kärsivällinen ja Jumalan kurtukseen tyytyväinen, rauhallinen ilme, mikä kuvasteli tämän viheliäisen, kuumassa murheen pätsissä karaistun miehen kasvoissa ja niille painoi Jumalan sinetin leiman sekä antoi voimallisen vaikutuksen hänen sanoilleen. On kerrottu että ei kukaan kuunnellut häntä kyynelittä. „Miähetki’ itki’ niinko lapset“, mainitaan tästä.

Ja nuoren papin vakuutus, että hän itse oli ainoastaan oppilas, joka halusi saada opetusta tältä kokeelta, ristin tietä vaeltaneelta veljeltä, oli myöskin hyvänä todistuksena heille kummallekin.

Silloin alkoivat nuot iltarukoushetket kylissä, joita vielä pidettiin viime vuos’sadan alkupuolella Merikarvialla.

Joitakuuta vuosia eli Tommi pappilassa kirkkoherran seuralaisena. Vihdoin sai hurskas pappi saattaa rakkaan ystävänsä maan äidilliseen poveen lepäämään.

Sama herttainen kertojani (rouva B.), mainitsi myös, että pappilan naapurin, Alajumpin poika, silloin vielä nuorukainen, oli tehnyt Tommille nahal-

la päällystetyt topatut kainalosauvat, joita säilytettiin hänen jälkeensä pappilassa erään varastohuoneen komerossa, siihen asti kuin hänen (nimittäin rouvan) poismuutettua vanha asuinrivi hajotettiin ja uusi rakennettiin sijalle. Silloin oli sauvat uuden kirkkoher-
ran käskystä poltettu keittiön takassa. Tämä katke-
roitti vanhan kertojani mieltä. „Kun olivat puolitoista
vuos’sataa pappilassa tilan saaneet ja huoneista toi-
siin muuttaneet, miksi eivät vieläkin saaneet olla sen
asian muistona?“ sanoi hän.

Eläköön vanhojen muisto, taistelijain ja tienrai-
vaajien, jotka lepäävät kammioissansa!
